The page features decorative floral illustrations in the corners. The top-right corner shows a cluster of purple and blue flowers with green leaves and pinkish-purple accents. The bottom-left corner shows a similar cluster with blue and purple flowers and green leaves. The background is white with faint, scattered pink and blue circular accents.

Тридцятье жовтня
Класна робота
Відмінювання
займенників. Явище
прономіналізації.
Правопис займенників

Займенник як частина мови

Частина мови	Значення	Питання	ЗАЙМЕННИК вказує, але не називає їх
Іменник	Предмет	Хто? Що?	
Прикметник	Ознаку предмета	Який? Чий?	
Числівник	Кількість	Скільки? Котрий?	

Займенник – це самостійна частина мови, яка вказує на предмет, ознаку іншого предмета, на кількість предметів при лічбі, але не називає їх.

**Усі змінюються за відмінками,
деякі за родами і числами**

Розряди

Характеристика займенників

Розряди займенників	Характеристика	Займенники
В		
Особові	Займенники, які вказують на осіб, інших істот, предмети, явища, поняття	Я, ти, він, вона, воно, ми, ви, вони
Зворотний	Вказує на того, хто виконує дію. Не має роду, числа і називного відмінка	Себе
Присвійні	Займенники, які вказують на належність предмета особі	Мій, наш, твій, ваш, його, її, їхній, свій
Вказівні	Займенники, які вказують на предмет, ознаку, кількість	Цей, сей, той; такий; стільки
Означальні	Вказують на узагальнену ознаку	Всякий, весь, кожний,

Питальні	Займенники, які містять у собі запитання про особу, ознаку, кількість	Хто? Що? Який? Чий? Котрий? Скільки?
Відносні	Виконують роль сполучних слів для приєднання підрядних речень до головних	Усі питальні займенники, але без питання
Неозначені	Вказують на неозначену, невідому особу, предмет, ознаку, кількість	Дехто, дещо, хто-небудь, що-небудь, якийсь, будь-чий, який-небудь, хтозна-скільки
Заперечні	Вказують на відсутність особи, предмета, ознаки, кількості	Ніхто, ніщо, ніякий, нічий, ніскільки

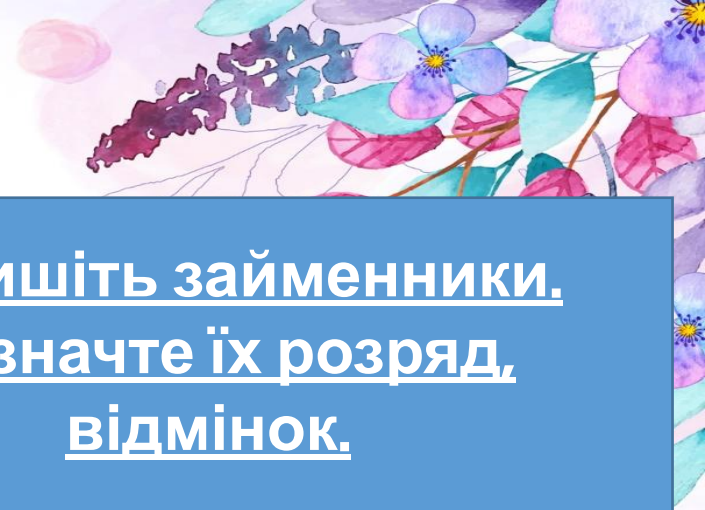

Перепишіть, надпишіть над займенниками
їхній розряд.

Визначте синтаксичну роль.

- 1) Свого горба ніхто не бачить.
- 2) Нехай вихваляє тебе будь-хто чужий, а не писок твоїй.
- 3) Не дивись на чоловіка, а на його діло.
- 4) Хто хоче збирати – мусить добре засівати.
- 5) Як ми до людей, так і люди до нас.
- 6) Скільки ніг у гадюки, стільки правди в брехуна.
- 7) Який порядок у себе заведеш, таке й життя поведеш.
- 8) Хто працює, той ситий, а хто ледарює – голодний.
- 9) Не замітай чужої хати, дивися, чи твоя заметена.

Особливості відмінювання

I група	II група	III група
<i>особові</i> займенники і <i>зворотний</i> займенник себе утворюють особливий тип відмінювання	<i>присвійні,</i> <i>вказівні,</i> <i>означальні</i> відмінюються подібно до прикметників	<i>питальні,</i> <i>відносні,</i> <i>неозначені,</i> <i>заперечні</i> мають однакові типи відмінювання

Випишіть займенники.
Визначте їх розряд,
відмінок.

Вслід мені зашуміло сполохано —
Кинула шишку сосна.
Щось зітхає, тривожиться, охає;
Чорно дивиться гущавина.
Хто? Нікого — то ліс... Наче воїни.
Насторожено граби звелись.
Я до лісу, мов арфа, настроєний,
Я чутливий, мов ранішній ліс.
Сосни... Папороть... Тінь. Не
ламає
День погожий галузки сухі.
Тиша!.. Ні! її не буває.
Люди бувають глухі.

Поставте займенники у форму
Р.в, Д.в і О.в.: мій, він, котрий,
стільки, будь-чим, ніякий.

Відмінювання займенників

• 1. Особові та зворотний займенники

I особа		II особа + себе		III особа			
Н.	<i>я</i>	<i>ми</i>	<i>ти (-)</i>	<i>ви</i>	<i>він, воно</i>	<i>вона</i>	<i>вони</i>
Р.	<i>мене</i>	<i>нас</i>	<i>тебе (себе)</i>	<i>вас</i>	<i>його (у нього)</i>	<i>її (у неї)</i>	<i>їх (них)</i>
Д.	<i>мені</i>	<i>нам</i>	<i>тобі (собі)</i>	<i>вам</i>	<i>йому</i>	<i>їй</i>	<i>їм</i>
З.	<i>мене</i>	<i>нас</i>	<i>тебе (себе)</i>	<i>вас</i>	<i>його (нього)</i>	<i>її (неї)</i>	<i>їх (них)</i>
О.	<i>мною</i>	<i>нами</i>	<i>тобою (собою)</i>	<i>вами</i>	<i>ним</i>	<i>нею</i>	<i>ними</i>
М.	<i>(на) мені</i>	<i>(на) нас</i>	<i>(на) тобі (собі)</i>	<i>(на) вас</i>	<i>(на) ньому, нім</i>	<i>(на) нії</i>	<i>(на) них</i>

Зверніть увагу!

- У непрямих відмінках особові займенники мають іншу основу, ніж у називному.
- Зворотний займенник себе не має форми називного відмінка. Він змінюється як особовий займенник *ти*, починаючи з родового відмінка.
- Займенники **третьої особи** в *родовому, знахідному, місцевому* відмінках з **прийменниками** мають приставний звук **н** (*у нього, над ним*), а в орудному відмінку звук **н** вживається завжди (*нею, ним*).
- Якщо займенники *його, її, їх* вживаються як присвійні (чий? чия? чиї?), то вони не змінюються і не мають початкового **н** (*його твір, його твору, його твором*).
- Перед займенником *мною*, що починається збігом двох приголосних, для милозвучності вимови прийменники *над, з, під, перед* вживаються з голосним **і**: *зі мною, наді мною*.

Питальні та відносні займенники

Н.	<i>чий, чиє</i>	<i>чия</i>	<i>чиї</i>	<i>хто</i>	<i>що</i>	<i>скільки</i>
Р.	<i>чийого</i>	<i>чиєї</i>	<i>чиїх</i>	<i>кого</i>	<i>чого</i>	<i>скільких</i>
Д.	<i>чийому, чиєму</i>	<i>чиїй</i>	<i>чиїм</i>	<i>кому</i>	<i>чому</i>	<i>скільким</i>
З.	<i>чий, чийого, чиє</i>	<i>чию</i>	<i>чиї, чиїх</i>	<i>кого, хто</i>	<i>що, чого</i>	<i>скільки, скільких</i>
О.	<i>чиїм</i>	<i>чиєю</i>	<i>чиїми</i>	<i>ким</i>	<i>чим</i>	<i>скільким</i>
М.	<i>(на) чийому, (на) чиєму, (на) чиїм</i>	<i>(на) чиїй</i>	<i>(на) чиїх</i>	<i>(на) кому</i>	<i>(на) чому</i>	<i>(на) скільких</i>

Присвійні та вказівні займенники

Н.	<i>мій</i>	<i>моє</i>	<i>моя</i>	<i>мої</i>	<i>той</i>	<i>цей</i>	<i>та</i>	<i>ця</i>	<i>ті</i>	<i>ці</i>
Р.	<i>мого</i>	<i>мого</i>	<i>моєї</i>	<i>моїх</i>	<i>того</i>	<i>цього</i>	<i>тієї</i>	<i>цієї</i>	<i>тих</i>	<i>цих</i>
Д.	<i>моєму</i>	<i>моєму</i>	<i>моїй</i>	<i>моїм</i>	<i>тому</i>	<i>цьому</i>	<i>тії</i>	<i>ції</i>	<i>тим</i>	<i>цим</i>
З.	<i>мій, мого</i>	<i>моє</i>	<i>мою</i>	<i>мої, моїх</i>	<i>той, того</i>	<i>цей, цього</i>	<i>ту</i>	<i>цю</i>	<i>тих</i>	<i>цих</i>
О.	<i>моїм</i>	<i>моїм</i>	<i>моєї</i>	<i>моїми</i>	<i>тим</i>	<i>цим</i>	<i>тією</i>	<i>цією</i>	<i>тими</i>	<i>цими</i>
М.	<i>(на) моєму, моїм</i>	<i>(на) моєму, моїм</i>	<i>(на) моїй</i>	<i>(на) моїх</i>	<i>(на) тому</i>	<i>(на) цьому</i>	<i>(на) тії</i>	<i>(на) ції</i>	<i>(на) тих</i>	<i>(на) цих</i>

Зверніть увагу!

- За зразком займенників **мій** (*моя, моє, мої*) відмінюються і **твій, свій**.
- Займенники **наш, ваш** відмінюються, як прикметники **твердої** групи, *їхній* – **м'якої**.
- Займенники **те, це** змінюються, як займенники **цей** (крім називного та знахідного відмінків).
- Вказівний займенник **стільки** відмінюється за відмінками, як **скільки**.
- Займенники **який, яка, яке, які, котрий, котра, котре, котрі** + означальні (крім *весь (увесь), вся, всі*) відмінюються, як прикметники **твердої** групи; *весь (увесь), вся, всі* змінюються, як прикметники м'якої групи.
- При відмінюванні **неозначених** та **заперечних** займенників частки залишаються незмінними, відмінюються ж частини *хто, що, який, чий, скільки, котрий*: *будь-хто, будь-кого, будь-кому, будь-ким...*

5. Поставте займенники:

- у давальному відмінку однини чоловічого роду: *чий, нічий, свій, твій, мій.*
- у родовому відмінку множини: *цей, той, весь, якийсь, чийсь.*
- в орудному відмінку: *будь-що, будь-хто, дещо, ніхто, ніщо.*
- у місцевому відмінку: *абихто, абищо, що-небудь, ваш, такий, казна-чий.*

ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

1. Розкрийте дужки, вживаючи займенники в потрібній формі. З якими частинами мови співвідносяться ці займенники? Визначте синтаксичну роль займенників.

- 1. Але, може, (ви) б знайшли для (я) хоч (який-небудь) роботу (І. Франко).
- 2. (Я) тягнуся догори і сам собі не вірю: знову над (наш) хатою пролітають лебеді! (М. Стельмах).
- 3. Чіпка не може вжитися з панством, до (який) ще з дитинства затаїв ненависть (З посібника).
- 4. Шукайте цензора в (себе) (Ліна Костенко).

Займенники пишуться разом, через дефіс чи окремо, залежно від уживання часток і прийменників з ними.

Разом	Через дефіс	Окремо
<p>З частками ні-, аби-, де-, -сь: <i>ніхто,</i> <i>абиякий,</i> <i>котрийсь</i></p>	<p>З частками будь-, - будь, -небудь, казна-, хтозна-, бозна-, невідь-: <i>будь-що, який-небудь,</i> <i>казна-хто, невідь-чий</i></p>	<p>Якщо прийменник стоїть між часткою і займенником (у непрямих відмінках): <i>ні в кого, будь з чим,</i> <i>невідь у скількох: аби в чому (але: в нікого, у хтозна-чому, до декого та ін.)</i></p>

Запишіть займенники

(Що) небудь, (кого) небудь, (ні) (до) чого, (ні) чий, (де) хто, (де) ким, (аби) як, (аби) хто, який (сь), (де) чийого, (ні) який, (ні) ким, (ні) хто, (ні) (за) що, (ні) кому, (ні) чим, (казна) де, (казна) хто, (хтозна) кому, (хтозна) скільки, (ні) (від) кого, хто (небудь), який (небудь), (будь) де, (будь) що.

Стилістичні функції займенників У МОВІ

Роль займенників у реченні	Приклади
<p>Використовуються як один з важливих засобів зв'язку між реченнями в тексті. Вони:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) повторюють сказане попередньо, акцентуючи на цьому увагу; б) замінюють іменники, прикметники, числівники, уникаючи повторень одних і тих же слів; в) узагальнюють сказане у попередньому реченні чи частині речення.	<p>а) <i>Думи мої, думи мої, Лихо мені з вами...</i>(Т. Г. Шевченко)</p> <p>б) <i>Поклала мати коло хати Маленьких діточок своїх, Сама заснула коло їх.</i></p> <p>б) <i>Не віреться Ігоркові, що їхня річка Конотоп була повноводою. Зараз у ній горобцеві по коліна (А.Давидов).</i></p> <p>в) <i>Затихло все (Т.Г.Шевченко).</i></p> <p>в) <i>І цей увесь світ тріпоче-міниться в моїх очах і віддаляє та й віддаляє лебедів (М. Стельмах).</i></p>

3. Прочитайте прислів'я та приказки. Уставте потрібні займенники.

- 1. ... йому про цибулю, а він мені про часник.
- 2. ... мовчить, той трьох навчить.
- 3. ... вовка не годуй, а ... усе в ліс дивиться.
- 4. ... в серці вариться, то на лиці не втаїться.
- 5. ... не баче, як сирота плаче, а як заскаче, то всяк побаче.
- 6. ... самі, такі й сини.
- 7. Своя стріха — ... втіха.

Запам'ятай!

НВ

Необхідно відрізнити займенник «що» від співзвучного сполучника у складнопідрядному реченні. **Якщо слово можна замінити займенником «який» – це займенник, що виконує функцію сполучного слова.**

У складнопідрядних реченнях з підрядною означальною чи з'ясувальною питального типу «що» завжди займенник!

ЯКИМ

ЩО

Ти залітаєш із вітром, яким кличе весну з далини. Я знаю, що ти будеш робити.

Прономіналізація

- Прономіналізація (від лат. *pronomen* – займенник) – перехід слів з інших частин мови у займенники в результаті втрати чи послаблення властивого їм основного лексичного значення і набуття узагальнено-вказівного чи неозначеного змісту.
- До розряду займенників можуть переходити іменники *річ, справа, душа, факт, штука, брат, сестра, людина* та ін, прикметники *цілий* (у значенні «весь»), *визначений* (у значенні «якийсь»), *певний* (у значенні «якийсь»), *останній* (у значенні «цей», «той») та ін, а також числівник *один*. Наприклад: *А обід – річ приємна. Життя – складна штука. Буває й серед нашого брата всякого. У певних умовах і він би розгубився. В одному департаменті служив один чиновник* (М. Гоголь). *На стежці не видно було ні живої душі* (І. Нечуй-Левицький).

Прономіналізація

У функції займенників найчастіше виступають такі слова:

- 1. Числівники один і другий. *Мов одірвалось од гіллі, **одно-однісіньке** під тином сидить собі в старій ряднині. На другу осінь учитель перейшов у **друге** село.*
- 2. Прикметники і дієприкметники: цілий, повний, різний, різноманітний, перший-ліпший, окремий, певний, відомий, даний і т.ж. *Був у неї Андрій – **цілий** вік гризлися з ним, а тепер нема вже й Андрія.*
- 3. Іменники: людина, чоловік, люди, діло, справа, річ і т.д. *Коли прогнали її Мирона з економії, то теж подався **чоловік** на заробітки, ще раніше Романа. Знаємо ми **вашого брата!***

Наголос у займенниках

- Правильний наголос у займенниках — це не тільки культура мовлення, а й засіб уникнення двозначності.
- У родовому й давальному відмінках однини займенників *то, те, цей, це* наголос падає на кінцевий склад: *того, тому, цього, цьому*. А в місцевому та родовому відмінках із прийменниками наголос переходить на перший склад: *на тóму, у цьóму, біля тóго, для цьóго, до тóго, із цьóго, не без тóго, не від тóго*.

6. *Поставте наголос у займенниках.*

- Абихто, абищо, абиякий, абичому, абиким, хто-небудь, чим-небудь, котрий, нікотрий, ніякий, нічому, самий, ніскільки, будь-хто, будь-чий, будь-кого, будь-ким, будь-чому, будь-який.
- Тебе — до тебе, себе — до себе, кого — до кого, всього — на всьому, на тому — завдяки тому.
- Самого себе. Себе саму. Себе одну. Самих себе. Того ж самого дня. Вражати в саме серце. Закоханий по самі вуха. З самого малечку.

Побудова речень із займенниками

- При побудові речення, абзацу тексту слід постійно перевіряти зв'язок наступної думки з попередньою і особливо звертати увагу на вживання займенників, оскільки часто саме їх уживають неправильно.
- Найчастіше помилка вживання полягає в тому, що з тексту не зрозуміло, до якого слова стосується займенник, а це викривляє зміст, вносить у нього двозначність. Напр.: *У зовсім непристосованому приміщенні знаходиться молодняк великої рогатої худоби. **Його** (?) слід реконструювати (газ.).*
- Незрозумілим стає текст і тоді, коли будуються неправильні словосполучення, зокрема й займенникові: *«Вони тинялися по танцмайданчику з одного кутка в інший, не знаючи, **до чого себе приткнути**, намагаючись **утоптати хтозна-що** в землю» (газ.).*
- Незрозуміле співвіднесення займенника зі словами зумовлює двозначність у таких випадках:
  - Якщо займенник віддалений від слова, з яким він синонімічно пов'язаний. Наприклад: *Викрадений автомобіль сина сусіда Макаренка, **який** теж був на місці пригоди.*
  - Якщо можливе співвіднесення займенника з будь-яким із слів однаково граматично вираженим. Наприклад: *Мене вразила зустріч з матір'ю студентки, **якої** я давно не бачила.*

- Якщо замість особового займенника вжито присвійний. Наприклад: *Виступ ректора університету свідчить про серйозний його підхід до справи підготовки спеціалістів нового профілю.*
- Якщо вжито зворотний займенник з незрозумілим співвіднесенням. Наприклад: *Дитину він записав на себе. Книжки у бібліотеці студентка взяла на себе.*
- Якщо вжито присвійний займенник «свій». Наприклад: *Ми попросили членів делегації проаналізувати свої матеріали по Чорнобилю.*
- Якщо неправильно узгоджений займенник зі збірним іменником. Наприклад: *Журі зібралось, і їм було запропоновано перегляд нового фільму молодих режисерів.*
- Якщо є невиправдане використання займенника у формі орудного відмінка. Наприклад: *Люди нашого села дуже працюючі. Ними викопано два ставки, закладено парк.*

Тест

1. Визнач речення, у якому є займенники.

А З малого джерела велика річка починається.

Б Цибуля від семи недуг лікує.

В Умій їздити, умій і доглядати.

Г Кожний собі щастя кує.

2. Визнач рядок, у якому всі займенники відмінюються, як прикметники.

А Котрий, твій, деякий, інший.

Б Себе, хтось, вони, ніхто.

В Будь-що, вона, наш, всякий.

Г Цей, я, самий, цей.

3. Визнач рядок, у якому всі займенники пишуться через дефіс.

А Ні/хто, казна/який, аби/який, де/що.

Б Аби/хто, будь/чий, котрий/сь, де/хто.

В Казна/що, будь/який, хтозна/що, невідь/який.

Г Де/котрий, аби/який, будь/що, чий/небудь.

Тест

4. Установи відповідність між виділеними в реченнях займенниками і синтаксичною роллю, яку вони виконують.

А Я — не ти.	1 Підмет.
Б У <i>всякої</i> пташки — свої замашки.	2 Присудок.
В <i>Хто</i> землю удобрює, тому й земля повертає	3 Додаток.
Г Як сокіл змокне, то й гава <i>його</i> вдзьобає.	4 Означення.

5. Установи відповідність між займенниками та їх розрядами за значенням.

А Хто, котрий, скільки, що.	1 Особові
Б Вони, ми, вона, ти.	2 Вказівні
В Хтось, деякий, будь-що, щось.	3 Відносні
Г Оцей, такий, цей, стільки.	4 Неозначені

6. Визначи рядок, у якому частка ні з усіма заперечними займенниками пишеться разом.

- А Ні/ хто, ні/ з/ ким, ні/ на/ що, ні/ в/ кого.
Б Ні/ ким, ні/ що, ні/ скільки, ні/ котрий.
В Ні/ до/ чого, ні/ в/ чому, ні/ який, ні/ з/ чим.
Г Ні/ за/ що, ні/ ким, ні/ який, ні/ в/ кого.

4. виправте неправильно побудовані речення.

- Він просидів цілий вечір, обдумуючи свою автобіографію.
- У мого брата канікули вже розпочалися.
- Викладачка запропонувала студенту вчитати свою доповідь.
- Я впевнений, що доля випускників у своїх руках.
- Коли мама побачила, як я прибрала в кімнаті, вона схопилась за свою голову.
- Письменники у своїх творах часто порушують загальнолюдські проблеми.
- У кожної людини є своя заповітна мрія.
- Цей миючий засіб зберігається при всякій температурі.
- Я тоді працював на другому підприємстві.
- Дорогу в селі Орлик відремонтовано. Директора Орлицького РТП В. В. Ступаря, який винний у цьому, попереджено.

Домашнє завдання

- Опрацювати матеріал презентації,
- виконати тест + вправу №4 за презентацією (сл. 26-28).

